

Іван Крішак,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
теорії та історії держави і права
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Ярослав Синяк,
курсант 3-го курсу факультету №1
Харківського національного
університету внутрішніх справ

УДК 340.12:34.01

Духовний суверенітет як цінність та консолідуюча основа української нації

В умовах світової глобалізації стратегічний вектор розвитку України спрямований на євроінтеграцію та єднання з європейською сім'єю народів. Разом з тим, враховуючи реалії сьогодення, такі процеси як глобалізація, інтеграція та уніфікація різних за своїми історичними, духовними та культурними особливостями націй призводить до появи нових, більш складних завдань, що виникають у зв'язку з принциповою неможливістю злиття різних мов і культур у так звану "наднаціональну спільноту".

Відтак, складність і суперечливість процесів міжнаціональної інтеграції, тобто національний антагонізм стає каталізатором таких глобальних проблем людства, як: поляризація світового суспільства, що виражається в діаметрально протилежних відмінностях між рівнем життя населення та ступенем соціально-економічного розвитку різних країн світу; міжнародний тероризм; міжнаціональні військові конфлікти; "інформаційна війна"; "розмивання" державних кордонів, що в кінцевому ре-

зультаті може призвести до руйнації духовно-моральних і культурних цінностей, закладених історичним рівнем розвитку нації.

З огляду на ці проблеми, задля збереження самобутності, самостійності та ідентичності української нації, слід звернутися до поняття «суверенітет» у його національному, територіальному, державному, а, найголовніше, духовному вимірі. На наше переконання, саме духовний суверенітет відіграє в цьому особливу роль, адже на відміну від інших його видів він характеризується не стільки рівнем розвитку економіки, науки, освіти, як традиційними духовно-культурними цінностями, що визначають кінцеву мету існування будь-якого національного суспільства, виправдану благородними цілями його перебування на Землі.

У цьому аспекті, такі автори, як В. В. Корженко та І. В. Коробко, наголошують на тому, що основою духовного суверенітету є свобода людини діяти згідно з власною волею, а також послідовність у своїх вимогах, непохитна воля, інтуїція та уява щодо захисту суспільної моралі, віра у власні сили і, як наслідок, матеріальні блага [1, с. 4].

Сучасні виклики і загрози торкаються базових засад існування націй – моральних норм, ресурсів корисних копалин, природного середовища, інформаційної сфери. Під загрозою знаходиться те, що доводить своє право на існування протягом тисячоліть. У багатьох розвинутих країнах питання захисту національного мовного середовища, традиційних релігій, звичаїв, національного права, медіапростору, інтересів національних виробників та споживачів гостро стоять на порядку денному. Вищевказане доводить полеміка, що дедалі ширше розгортається в світі навколо проблем евтаназії, абортів, одностатевих шлюбів, клонування, ювенальної юстиції тощо.

Безумовно, задекларована проблематика є малодослідженою в юридичній літературі, в той же час,

вона має досить велику історіографію, котра поповнюється дослідженнями таких вчених як А. І. Конуров, М. І. Грачев, С. Г. Дроб'язко та інші. В той же час, переважна більшість вітчизняних вчених в недостатній мірі звертаються до висвітлення поняття «суверенітет» крізь призму культурних цінностей і мало хто наголошує на неабиякому значенні збереження саме духовного суверенітету для національної безпеки України, що й зумовлює актуальність дослідження.

Метою статті є: розмежування поняття духовного суверенітету з іншими його видами; виокремлення духовного суверенітету як основи збереження національних цінностей та забезпечення національної безпеки; а також визначення впливу релігії на становлення, розвиток та зміцнення національного духовного суверенітету.

У вітчизняному юридичному просторі не існує єдиного наукового підходу до визначення поняття "суверенітет". Втім, саме явище суверенітету було предметом дискусії як багатьох сучасних науковців, так і мислителів минулого. З цього приводу, російський вчений В. М. Гессен, свого часу писав: "раніше за суверенітет воювали королі, нині про нього дискутують професори. Раніше для того, щоб вборонити його, не шкодували крові, зараз для того, щоб роз'яснити його, не шкодують чорнил" [2].

У науковий обіг вперше поняття "суверенітет" ввів Ж. Боден в 1576 р. в своїй праці "Шість книг про державу". Свою теорію він ґрунтував на визначенні суверенітету як політичного привілею державної влади в територіальних межах певної країни. На його думку, влада того чи іншого суверена не лімітована в її "методах політичної дії", однак, вона обмежена природними і божественними законами. При цьому, позитивістським законом влада не може бути обмежена, оскільки вважалось, що апріорі суверен не може бути заручником

власного закону. В даному випадку Ж. Боден ідентифікує суверенітет з його носієм, а в залежності від форми правління, на його думку, носієм суверенітету міг бути народ, монарх або група осіб [3, с. 159-162].

Основоположник сучасного міжнародного права Г. Гроцій розглядав суверенітет як необмежену верховну владу, яка могла скеровуватися лише самим джерелом влади (її носієм). До того ж, вагомим внеском у розвиток теорії суверенітету Г. Гроція стало розмежування суверенітету у відповідності до його носіїв та запровадження теорії державного суверенітету взагалі [4].

В свою чергу Т. Гоббс вдосконалив концепцію Ж. Бодена та довів її трактування до апогею. Так, на його думку, держава є вільною від будь-яких суб'єктивних та об'єктивних обмежень, встановлених законами або договорами, тому її судити не можна. За таких умов, лише держава володіє абсолютною владою, якій повинні підкорятися всі інші. Цікаво, що джерелом суверенітету Т. Гоббс вважає не народ, а монарха, який розглядається в якості носія верховної влади та гаранта миру [5, с. 134].

У XVIII ст. починає формуватися конституційна доктрина суверенітету, яка характеризувалася гуманізмом та захистом прав і свобод людини і громадянина. Її основоположником став Дж. Локк, який у своєму вченні "Два трактати про правління" висловив думку, згідно з якою суверенітет завжди належить більшості, однак він не є абсолютним, оскільки, будь-яка влада виходить з народу і повертається до нього, при цьому контролюючись правлячою меншістю [6, с. 335].

Цю тенденцію в розумінні суверенітету продовжив Ш. Л. Монтеск'є в трактаті "Про дух законів". Так, французький мислитель розробив теорію поділу влади, яка за своєю суттю була горизонтальним розмежуванням суверенітету на законодавчий, виконавчий та судовий [7, с. 335].

Ж.-Ж. Руссо в своїй праці "Про суспільний договір" запропонував теорію народного суверенітету. Відтак, суверенітет Ж.-Ж. Руссо виокремлював як абсолютну, незалежну, невідчужувану і неділиму владу народу, котра визначається волевиявленням більшості. Водночас, джерелом суверенітету він визнавав кожного громадянина окремо [8, с. 211].

В цьому контексті цікавими є міркування І. Канта стосовно суверенітету. Він розглядав державу як джерело та носій суверенітету. В той же час, вчений виводить явище держави з апіорної потреби людського розуму. Для І. Канта основоположним володарем, сувереном та носієм єдиної волі став народ, у зв'язку з чим, він чітко розділяв суверенну законодавчу владу, яка належить колективній волі народу, виконавчу владу, яка належить правлінню, і судову владу, що належить суду. Таким чином суверенітет став своєрідним об'єднанням волі кожного з цих суб'єктів [9].

Німецький філософ Г. Ф. Гегель визначав державу в якості суб'єкта суверенітету, який поділяється на внутрішній та зовнішній. Внутрішній суверенітет на його думку, виражає те, що держава виступає самостійною, об'єктивною та незалежною в своєму вираженні від визнання чи волі окремих осіб. Натомість, зовнішній суверенітет відображає свободу, індивідуальність та абсолютну самостійність держави у відносинах з іншими суб'єктами міжнародного права [10].

Сьогодні ж у науковій літературі відбувається розподіл суверенітету на народний, національний, державний, територіальний, правовий та духовний, що, у свою чергу, ґрунтується на видових критеріях розмежування поняття носія суверенітету. Водночас, це питання є дискусійним та неоднозначним. Так, наприклад, А. І. Конуров зазначає, що "окремий розгляд суверенітету народу та нації не має особливого сенсу, оскільки важко говорити про суверенітет цих суб'єктів без присутності держави" [11].

На наш погляд, таке твердження є не зовсім правильним, оскільки, суверенна держава не могла з'явитися на рівному місці, а скоріше є продуктом свідомої колективної волі громадян. З цього випливає, що держава формується в той момент, коли суспільство досягає певного рівня розвитку, а точніше, коли з'являються передумови для формування громадянського (політичного) суспільства. В подібному ключі міркує І. Грачев, який зазначає, що "держава виникає в той момент, коли фактично сформована верховна влада встановлює своє панування над населенням, яке займає певну територію" [12].

Виходячи з цього, перед нами постає нове завдання, котре стосується формування громадянського суспільства на основі історично досягнутого рівня соціальних стандартів та цінностей. Варто зазначити, що саме духовні цінності, які є продуктом духовного виробництва, а, отже, належать до феноменів суспільної свідомості і виявляються у формі провідних, значущих соціокультурних орієнтирів: ідеалів, норм, символів, образів, почуттів, що зумовлюють духовний розвиток індивіда чи суспільства в цілому [13].

В даному випадку, ми схилиємось до думки А. Здравомислова, який стверджує, що світ цінностей – це, передусім, світ культури в широкому розумінні цього слова. З іншого боку, це сфера духовної діяльності людини, її моральної свідомості, прихильність до тих оцінок, у яких виявляється міра духовного багатства особистості [14, с. 127].

Не викликає сумнівів також і те, що духовні цінності, які належать національній спільноті та становлять основу її існування і розвитку, є національними цінностями, які в життєдіяльності суспільства відіграють роль особливих інтегруючих, соціалізуючих, комунікативних засад і, виступають у формі ціннісних настанов, соціально-політичних ідеалів, в результаті чого утворюють так зване

духовно-ціннісне ядро національної самосвідомості.

Зважаючи на сказане, не можна забувати про вплив релігійно-культурної домінанти на духовний суверенітет, адже релігія протягом свого історичного розвитку відіграла особливу роль у процесі становлення та розвитку держави, тим більше, що в сучасних умовах релігійний чинник виступає вагомим соціокультурним аргументом у визначенні національних чи регіональних тождностей етнокультурних спільнот.

Разом з тим, задля всебічного розгляду задекларованої проблематики, необхідно навести протилежну думку білоруського науковця С. Г. Дроб'язко, який вказує на те, що "виходячи з великої кількості суверенітетів, в сучасних умовах, формується своєрідна "ієрархія" суверенітетів, або так званий - "парад суверенітетів", тобто несистематизований, хаотичний стан суспільства, а це вже не громадянське суспільство, а його подоба". Вихід із цієї ситуації С. Г. Дроб'язко бачить лише у визнанні одного, єдиного та здатного бути реальним суверенітету.

Науковець вважає, що таким універсальним суверенітетом повинен стати - "суверенітет права", аргументуючи це тим, що він закладений "природою, при умові правильної інтерпретації у відповідності із соціальною місією права на сучасному етапі розвитку цивілізації" [15, с. 22].

Безумовно, категорично стверджувати, що це твердження є помилковим ми не вправі, однак з цього приводу в нас є власні міркування, які полягають в наступному. По-перше, апелюючи поняттям право, необхідно звернутися до його виникнення як суспільного явища. Звертаючись до першоджерел, а саме до поглядів Т. Гоббса, викладених в його праці "Левіафан", можна констатувати, що право є обмеженим. Підтвердженням цьому може бути той факт, що правом він вважав вседозволеність власних дій кожної особи, яку назвав "природним правом". Тобто "природне право" - це абсолю-

тна можливість особи обирати власну форму поведінки, використовувати власні сили на свій розсуд, адже право сили (the right of might) - це закон людської природи.

При цьому, розуміючи складну ситуацію "війни всіх проти всіх", заради самозахисту люди об'єдналися і за допомогою договору між собою створили державу, яка повинна захищати їхні права. В результаті люди обмежили власне природне право для самозахисту та загального блага. З огляду на це, зазначимо, що право як таке є обмеженим, тому бути носієм суверенітету воно не може за своєю природою, оскільки ключовою ознакою будь-якого суверенітету є його необмеженість.

Хоча, протягом другої половини ХХ ст. «необмеженість» державного суверенітету як така відкидається міжнародною спільнотою, позаяк вважається, що, наприклад, порушення прав людини є достатньою підставою для втручання у внутрішні справи відповідної країни з боку ООН, НАТО та інших міжнародних об'єднань [16, с. 21].

По-друге, варто усвідомлювати, що суверенітет сформувався в процесі становлення та розвитку спочатку нації, згодом держави. Звідси випливає, що першоосновою все ж таки був загальнонаціональний суверенітет як фактор консолідації та самовизначення нації. Після нього йшов суверенітет держави, визнаючи при цьому народ як носій суверенітету та єдине джерело влади. В свою чергу державний суверенітет характеризується верховенством публічної влади всередині держави та рівністю у зовнішньополітичних відносинах. Деякі науковці виокремлюють територіальний суверенітет та суверенітет національного права, як похідні від державного. Таким чином, можна побачити, що суверенітет характеризується розгалуженою структурою, яка є систематизованою та єдиною, хоча звичайно і поділяється на види.

У цьому контексті доцільно звернути увагу на таке явище як «гар-

монія суверенітетів», що в кінцевому результаті втілюється у суверенітет держави. «Гармонія суверенітетів» дає можливість визначити, що держава є іманентним носієм суверенітету, оскільки суверенітет невідчужувано належить зазначеним вище носіям суверенітету на підставі природних законів. З огляду на це, зазначимо, що ні державний суверенітет, ні суверенітет права не можуть існувати відокремлено, тобто самостійно.

Повертаючись безпосередньо до розгляду «духовного суверенітету», а також задля його чіткого визначення, необхідно звернутися до специфіки структурних елементів досліджуваного поняття та механізму його взаємодії з іншими видами суверенітету. На наше переконання, «духовний суверенітет» повинен викристалізуватися на трьох складових – національно-патріотична ідея, релігія та право. Вищезазначені компоненти тісно взаємопов'язані та утворюють єдиний механізм у виді «тріади духовного суверенітету». Разом з тим, вказані складові можуть існувати окремо, тобто поза межами механізму духовного суверенітету, але поодиноці вони нездатні виконати вирішальну, без перебільшення, роль - втілити в життя державні сподівання української нації, враховуючи складний для нашої країни час. Вважаємо, що запорукою успіху є саме чітка взаємодія та ефективність функціонування всіх вищевказаних компонентів духовного суверенітету.

В означеному контексті особлива роль належить національно-патріотичній ідеї, «яка виступає стрижнем навколо якої сконцентрована вся гама національних домінант, а саме – національні інтереси, державність, патріотизм, демократія, справедливість, віротерпимість тощо» [17, с. 238]. Варто згадати, що ідеолог українського націоналізму Д. І. Донцов у своїй відомій праці "Націоналізм" виокремлює два елементи національної ідеї – "образ ідеалу" та "ерос". Стосовно першого, він зазна-

чає, що "лиш той ідеал добрий, що спирається на національним інстинкті, який ставить себе понад усе партикулярне й дочасне, дрібне, який лучить минуле з майбутнім і не зупиняється перед жодними зусиллями", при цьому, "образ ідеалу" повинен мати вигляд вихідної світоглядно-методологічної позиції у концепціях українського державотворення. У свою чергу "ерос" Д. Донцов детермінує як самовіддану віру в національну ідею. Таким чином, "національна ідея лише тоді увірветься як могутній чинник у життя, коли в ній сполучені щасливо обі частини: чуттєва й розумова, коли інтелект міцно сполучений з народним інстинктом і сумлінням", адже "без ідеалу не може жити нація, в якому, наче в осередку, горів би запал і надія народу, який стояв би понад усе дочасне, не знав би жодних "чому" [18, с. 54].

Виходячи зі сказаного, хочеться наголосити, що на сьогодні в науковій літературі не існує єдиного підходу до визначення суті поняття "національно-патріотична ідея". З огляду на це, багато хто потрапляє в лінгвістичну пастку, яка зумовлена нерозрізненням понять "нація" та "народ". Певні труднощі у визначенні суті національної ідеї, її місця і ролі в житті суспільства пояснюються тим, що саме поняття "національна ідея" є поліморфним. Зрештою, в наукових колах трапляються дискусії та закрадається сумнів про саму доцільність застосування цього терміну. В обґрунтування цього наведемо, як приклад, «заклинання» російського етнологів В. Тишкова «забути про нації в ім'я народів, держав і культур» [19, с. 53].

Незважаючи на цю тенденцію, в українському науковому просторі превалює правова експлікація, в якій національна ідея посідає своє почесне місце в системі операційних академічних дефініцій. В сучасному розумінні, національна ідея - це той ідеал суспільства, система символів і вольовий імпульс, який вимальовує в національній свідомості уявлення про її місце в навколишньому світі,

виступає духовною основою національних рухів та національної ідентифікації, стрижем національної ідеології чи політичним проектом майбутнього нації [20].

З іншого боку, національна ідея виступає як форма напівусвідомленого осягнення національної ідентичності. Вона розвивається, збагачується, поглиблюється, вдосконалюється в процесі цивілізаційного поступу. Нерідко їй доводиться виборювати право на визнання в нелегкому суперництві з іншими світоглядними орієнтаціями, філософськими, суспільствознавчими концепціями [21, с. 142]. Варто також відзначити, що будь-яка нова ідея за своєю суттю протистоїть старій та є виключною. Слушним в цьому аспекті видається й зауваження, що нетерпимість до чужих богів - лиш зворотній бік непохитної віри в своїх.

Очевидним є те, що вироблення власної концепції національної державності в Україні виявилось неможливим для нації, яка надто довго була бездержавною, знаходилася під гнітом могутніх імперій. За таких умов, нішу, яка утворилася внаслідок відсутності національної ідеї заповнила спрямованість до євроінтеграції. Це логічно, оскільки природа не терпить пустоти. Але за невизначеності український народ обрав проєвропейський напрямок розвитку, забуваючи при цьому його негативні моменти та занадто ідеалізуючи окцидентальну (європейську) культуру. При цьому, зливання, а не об'єднання з європейською сім'єю народів стало для нас самоціллю, а фавстівська культура почала витісняти традиційну етнічну - українську.

В період надскладних випробувань на міцність для української державності, коли Україна стала найгарячішою точкою європейської вісі, життєво необхідно мобілізувати суспільну енергію навколо ідей та символів спроможних забезпечити прорив у світле майбутнє української нації. У свою чергу вони повинні базуватися на фундаменті української культурної тра-

диції і притаманної українцям ментальності - іншими словами на основі українського етносу.

Ось чому національно-патріотична ідея, патріотизм як любов до свого роду більшістю населення України сприймається як "інтегруюча основа відродження духовних цінностей суспільства та стабілізуючий чинник національної та громадянської злагоди у незалежній українській державі" [22, с. 38]. Говорячи про першу складову духовного суверенітету варто наголосити, що патріотизм завжди був і залишається моральним та політичним принципом, соціальним почуттям нації, зміст якого виражається в любові до своєї Вітчизни, гордості за її минуле і сьогодення, прагнення і готовність її захищати. Патріотизм є одним з найбільш глибоких почуттів, закріплених віковою боротьбою за свободу і незалежність Батьківщини [23, с. 86].

При цьому, патріотизм постає певним фундаментом громадської і державної будівлі, ідеологічною опорою їх життєздатності, однією з основних умов ефективного функціонування системи соціальних і державних інститутів. В історичному плані патріотизм є джерелом духовних та моральних сил і здоров'я суспільства, його життєстійкості, яка особливо могутньо і нестримно виявляється на переломних етапах розвитку суспільства, особливо під час великих, історично значущих подій та важких соціальних випробувань, які мають місце на сучасному етапі розвитку нашої державності [24, с. 58].

Однак, враховуючи реалії сьогодення, необхідно зазначити, що в українському соціумі відбуваються процеси патріотичної деградації населення. Дослідники, які займалися вивченням цього питання, зазначають, що причинами патріотичної деградації населення України є: "економічна дезінтеграція, надмірна соціальна диференціація та поляризація суспільства, девальвація духовних цінностей", що за справедливими оцінками аналітиків, негативно

вплинули на суспільну свідомість більшості соціальних і вікових груп населення країни, різко знизився виховний вплив української культури, мистецтва і освіти як найважливіших факторів формування патріотизму [25].

На наш погляд, до причин деградації почуття патріотизму відносяться і нігілістичне заперечення основ патріотичної ідеології, досягнень та здобутків національної історії, що в результаті призводить до втрати патріотичних орієнтирів народу.

У цьому контексті життєво необхідним являється правильне формування національно-патріотичної самосвідомості, яка повинна викристалізовуватися в намаганні вдосконалити та здобути передумови для світлого майбутнього нашої держави. Суть такого вдосконалення полягає не в приховуванні проблем державотворення, його слабких сторін, а у чесному і мужньому їх викритті. Власне у цьому і полягає вияв патріотичної мужності. В той же час національна гідність не повинна вироджуватися у самозадоволення, оскільки це може втілитися у згубному впливі для державності в цілому.

Другим структурним елементом в механізмі духовного суверенітету є релігійна домінанта. Історичний досвід переконливо свідчить, що релігія є обов'язковим атрибутом суспільного життя. Особливо яскраво це проявляється на теренах України, де протягом всього цивілізаційного розвитку нашого етносу релігія була запорукою консолідації та духовної єдності українського суспільства.

Особливо важливе призначення релігія отримувала в епоху відсутності власної української державності, оскільки "в умовах знецінення самобутності народу, розмивання ідентичності нації, відсутності умов для повнокровного духовного розвитку суспільства неминує призводити до виродження нації й самої держави" [26, с. 100]. Відтак, найважливішим є досягнення такого рівня внутрішньої

консолідації суспільства, коли нація зберігає життєздатність навіть за умов відсутності державності. За таких умов, українське суспільство вбачає корені своєї єдності в загальноновизнаній релігії (конфесійній приналежності) та в залежності від цього обирає форму і напрями своєї консолідації [27, с. 94].

Як наслідок, українська нація, можливо, саме завдяки релігії зберегла традиційні духовно-моральні цінності та етнічну ідентифікацію не розчинившись при цьому в гамі етносів, які знівелювалися під гнітом велетенських імперій. Говорячи про сучасний етап розвитку вітчизняної державності, варто відзначити, що сьогодні в Україні релігія увійшла практично в усі сфери суспільної життєдіяльності і користується більшою підтримкою з боку суспільства, ніж органи державної влади. До того ж, релігія бере активну участь у формуванні громадянського суспільства, прививаючи йому засади моралі та гуманізму, привчаючи до визнання переваги духовного над матеріальним, ставлячи перед вибором "Бог або мамона".

Отже, очевидним є те, що наразі в українському духовному просторі відсутня єдність та самоорганізація у формі єдиної помісної національної Церкви. На нашу думку, такою Церквою, враховуючи історичний досвід та сучасні реалії, може стати «національна православна церква». Натомість, міжконфесійна ворожнеча спричинила кризу в українському суспільстві, а інституціоналізм став причиною кадрових проблем усіх Православних Церков. Безумовно, що міжконфесійні конфлікти мають не лише релігійне, але й політичне підґрунтя. Вказані конфлікти впливають, також, на свідомість та поведінку значної частини населення, особливо на емоційному і побутовому рівнях, породжують суперечливі оцінки діяльності різних конфесій.

До того ж, у сучасному українському суспільстві спостерігається тенденція до зміни духовних цінностей

людини, тобто відбуваються процеси секуляризації, яка є закономірною реакцією на початок десекуляризаційних процесів доби незалежності. При цьому необхідно звернути увагу на таке явище як неогностицизм, себто нетрадиційну релігійність, що набирає популярності та зумовлюється кризою духовності в значній частині населення країни. Сьогодні неокульту дедалі частіше впливають на соціально-політичну ситуацію в Україні: маніпулюють колективною свідомістю, формують електоральну поведінку і громадську думку через своїх парафіян, що поступово набирає дедалі більших обертів. Діяльність таких деструктивних організацій не сприяє розвитку національної самосвідомості народу нашої держави, збереженню й розвитку українських історичних традицій і культури [22, с. 387], більше того, вона прямо протилежна.

Узагальнюючи сказане, хочеться наголосити на тому, що духовний суверенітет України значною мірою потерпає від того, що релігійна сфера життєдіяльності суспільства не є внутрішньонаціональною, а розділена між Москвою, Ватиканом, а також центрами та осередками таких світових релігійних конфесій як буддизм, іслам та різного роду нетрадиційними релігійними течіями.

Третьою складовою духовного суверенітету є система українського національного права. Починаючи з часів Київської Русі і в подальшому, такі правові акти як «Руська Правда», запровадження Магдебурського права, І Литовський Статут, «Пакти та Конституції прав і вольностей Війська Запорозького» Пилипа Орлика, «Права, за якими судиться малоросійський народ», а також вкорінена традиція громадського самоврядування, котра яскраво виражена у відомому сквородинівському вислові «Всякому городу нрав і права» свідчать про те, що українська нація має розвинену та усталену правову свідомість. Її не змогли знищити навіть віки іноземного панування. Не

випадково сучасний стан правової думки в Україні та її законодавство, отримує схвальні оцінки іноземних правників, зокрема членів Венеціанської комісії, які визнали Конституцію України зразком нормативно-правового акту прямої дії. Говорячи про сучасний етап правотворення досить важливо побороти правовий нігілізм, довести, що дух національного права вижив в нашому народі, не дивлячись на розтліваючий вплив радянської атеїстичної пропаганди, ігнорування засадничих прав і свобод громадян тощо.

На наш погляд, коригуючи національне законодавство в напрямку його відповідності європейським стандартам, потрібно брати до уваги найкращі досягнення вітчизняної правової думки, досвід правового регулювання накопичений багатьма поколіннями. Правові новації повинні вважати на національний менталітет, звичні для українців реалії суспільного життя: напр., пріоритет громадського над індивідуальним, соціально-відповідального над егоїстичним, цінність екологічного хазяйнування, традиції сімейного виховання молоді, дбайливе ставлення до людей похилого віку тощо.

Справді, в системі координат національного менталітету не повинно бути місця відволіканню зусиль на вирішення завдань, що не мають ніякого відношення до національних цінностей: напр., неправомірний перевід капіталів закордон, ухилення

від оподаткування, нехтування правами найманих робітників, допущення подальшого розповсюдження бідності та ін.

Підсумовуючи сказане, ми приходимо до висновку, що незважаючи на спроби розробки даної проблематики, тема суверенітету та історіографічний аналіз тенденцій розвитку теорії духовного суверенітету в юридичній літературі поки що дуже фрагментарний, і більшість науковців не розглядають його в комплексі. Відтак, це пояснює факт відсутності чіткої дефініції духовного суверенітету у вітчизняному науковому просторі. За невизначеності, пропонуємо власне розуміння цього поняття, а саме: духовний суверенітет - це невідчужувана та іманентна здатність особистості та нації до дотримання, збереження, та відтворення традиційних духовних цінностей, культурного надбання, а також свобода людини і нації діяти згідно з власною волею, послідовність та непохитність у своїх вимогах, необхідність мати надійний правовий захист від псевдокультурних ідеологій, релігійних тоталітарних течій, деструктивних політичних думок тощо. Насамкінець хочеться особливо наголосити на тому, що духовний суверенітет є запорукою виживання нації, основи її консолідації, фундаментом її подальшого розвитку як в економічному, так і політичному і правовому відношеннях.

Список використаних джерел

1. Корженко В. В. Державне управління як суб'єктивний фактор суспільного розвитку / В. В. Корженко, І. В. Коробко // Теорія та практика державного управління. – 2009. – №. 1. – С. 14-21.
2. Гессен В. М. Общее учение о государстве / В.М. Гессен. – СПб., 1912. – 190 с.
3. Історія вчень про право і державу: Хрестоматія для юридичних вузів і факультетів / Уклад. Г. Г. Демиденко. 2-е вид., доп. і змін. – Х.: Фолио, 2002. – 432 с.
4. Гроций Г. О праве войны и мира: Репринт. с изд. 1956 г. / Г. Гроций. – М.: Ладомир, 1994. – 868 с.
5. Гоббс Т. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Т. Гоббс. – М.: Мысль. 1991. – С. 134-143.

6. Локк Дж. Сочинения: В 3 т. / Дж. Локк. - Т. 3. - М.: Мысль, 1988. - С. 334-336.
7. Баскин М. П. Монтескье / М. П. Баскин. - Рипол Классик, 1975. - 168 с.
8. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре. Трактаты / Ж. Ж. Руссо; [Пер. с фр.]. - М.: «КАНОН-пресс», 1998. - С. 210-212.
9. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант. - М.: Эксмо, 2007. - 1120 с.
10. Гегель Г. В. Ф. Политические произведения Г. В. Ф. Гегель. - М.: Издательство «Наука», 1978. - 462 с.
11. Конуров А. И. Суверенитет как политико-правовой феномен / А. И. Конуров // Армия и общество. - 2012. - №. 3 (31). - С. 54-58.
12. Грачев Н. И. Происхождение суверенитета: Монография / Н. И. Грачев. - М.: Зерцало-М, 2009. - 318 с.
13. Карлова В. В. Духовні цінності в структурі національної самосвідомості: українські реалії [Електронний ресурс] / В. В. Карлова. - Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10kvvsur.pdf>. - Назва з екрана..
14. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. - М. : Политиздат, 1986. - 223 с.
15. Дробязко, С. Г. Суверенитет права в социальном правовом государстве / С. Г. Дробязко // Право и демократия : сб. науч. тр. - Минск, 1994. - Вып. 6. - С. 19-26.
16. Байдін Ю. В. Державний суверенітет і його межі в умовах європейської інтеграції (питання теорії) : дис ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Юрій Валерійович Байдін. - Харків, 2012. - 244 с.
17. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси. Етнополітичний аналіз / І. Кресіна. - К., 1998. - С. 238
18. Донцов Д. Націоналізм / Д. Донцов. - Львів: Нове життя, 1926. - 270 с.
19. Тишков В. А. Постсоветский национализм и российская антропология / В. А. Тишков // Социс. - 1997. - № 1. - С. 53 - 54; "Нация - это метафора" // Дружба народов. - 2000. - № 7. - С. 170 - 182.
20. Нагорна Л. Поняття "національна ідентичність" і "національна ідея" в українському термінологічному просторі / Л. Нагорна // Політичний менеджмент. - 2003. - № 2. - С. 14-30.
21. Курас І. Історичні підстави української ідеї / Курас І., Солдатенко В., Бевз Т. // Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі?. - К., 2002. - С. 142.
22. Терещенко Г. М. До питання щодо значення релігії в духовному становленні людини / Г. М. Терещенко // Наукові читання - 2013 : наук.-теорет. зб. / ЖНАЕУ. - Житомир : ЖНАЕУ, 2013. - Т. 2. - С. 387-389.
23. Мельнікова О. В. Проблеми патріотичного виховання сучасної молоді / О. В. Мельнікова // Духовність особистості. - 2012. - №. 2. - С. 83-89.
24. Власенко О. М. Історично-філософські основи аналізу патріотизму як духовної цінності суспільства / О. М. Власенко // Проблеми освіти: Наук-метод. зб. - 2015. - №. 85. - С. 57-60.
25. Проект Концепції Загальнодержавної цільової програми патріотичного населення на 2013 - 2017 рр. - Режим доступу: <http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2011%2812%29.projekt.php>.
26. Кульчицький С. В. Україна і Росія в історичній ретроспективі: новітній український державотворчий процес / Кульчицький С. В., Парахонський Б. О. // К.: Наукова думка. - 2004.
27. Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти): Підручник / [Остроухов В. В., Петрик В. М., Присяжнюк М. М. та ін. ; за заг. ред. Є. Д. Скулиша]. - К. : КНТ, 2010. - 776 с.

Кріцак І. В., Синяк Я. В. Духовний суверенітет як цінність та консолідуюча основа української нації

В даній статті особлива увага звертається на значення духовного суверенітету української нації задля її збереження в умовах існуючих викликів і загроз незалежності та самобутності української держави з огляду на її інтеграцію у світову спільноту. Наголошується, що духовний суверенітет як наукове поняття ґрунтується на трьох складових: національно-патріотична ідея, релігійна домінанта та система українського національного права. Автори доходять висновку, що саме духовний суверенітет нації покликаний зберегти її духовно-культурні цінності, закладені історичним розвитком, а також стати на сторожі негативних наслідків глобалізації.

Ключові слова: духовний суверенітет, українська нація, національно-патріотична ідея, релігійна домінанта, система українського національного права, світова глобалізація, цінність.

Крицак И. В., Синяк Я. В. Духовный суверенитет как ценность и консолидирующая основа украинской нации

В данной статье особое внимание обращается на значение духовного суверенитета украинской нации для ее сохранения в условиях существующих вызовов и угроз независимости и самобытности украинского государства, учитывая ее интеграцию в мировое сообщество. Отмечается, что духовный суверенитет как научное понятие основывается на трех составляющих: национально-патриотическая идея, религиозная доминанта и система украинского национального права. Авторы приходят к выводу, что именно духовный суверенитет нации призван сохранить ее духовно-культурные ценности, заложенные историческим развитием, а также стать на страже негативных последствий глобализации.

Ключевые слова: духовный суверенитет, украинская нация, национально-патриотическая идея, религиозная доминанта, система украинского национального права, мировая глобализация, ценность.

Kritsak I., Synyak Ya. The spiritual sovereignty as a value and consolidating the foundation of the Ukrainian nation

In the particular article we pay special attention on spiritual sovereignty of the Ukrainian nation for making it safely in the present conditions when Ukraine is integrating into the world community. Spiritual sovereignty as a scientific concept includes 3 components: national-patriotic idea, religion which is dominant in society and the system of national law. These three components really have large influence on making strategic geopolitical plans and choosing the vector for further development of Ukraine. Authors can conclude that exactly spiritual sovereignty of the nation is aimed to preserve the spiritual and moral values of the Ukrainian nation which were established during historical development.

Key words: spiritual sovereignty, Ukrainian nation, national-patriotic idea, the dominant religious system, Ukrainian national law, the globalization, value.